

Lutuwerus = **Putaviras* (p. 132–133), *Marger* = **Margiris* < **Marg(a)giris* „margosios girios gyventojas“ (p. 100–101).

Skyriuje „Vietovardžiai“ pirmą kartą spausdinama 1967 m. skaityta paskaita „Lietuvos vardo kilmė“ – išsamus apžvalginio pobūdžio, su kritinėmis pastabomis darbas. Čia pateikti kraštavardžio ir iš jo kilusio tautovardžio variantai lietuvių ir latvių tarmėse, kaimyninių tautų kalbose bei daugelyje istorinių šaltinių, kritiškai apžvelgiamos visos (nuo Dluogošo iki K. Kuzavinio) etimologijos. Beje, autoriaus pareikštos abejonės (upė *Lietauka* esanti per maža, kad jos vardas taptų kraštavardžiu ir kt.) dėl K. Kuzavinio etimologijos ir bandymas įrodyti *Lietuva* esant upėvardžio **Lieta* vediniu – visa tai dabar, kai jau sistemiškai išanalizuoti baltų vandenvardžiai, kai daugiau ar mažiau įtikinamai etimologizuoti ir baltų kraštavardžiai bei etnonimai, atrodo nepakankamai pamatuota. Juk ne daug ką didesnės upės vardas yra virtęs kraštavardžiu *Skalva*. Šiame skyriuje įdėti ir enciklopediniai straipsniai apie vietovardžius *Karaliaučius*, *Kaunas*, *Kėdainiai*, *Klaipėda*, *Kretinga*, *Marijampolė*, *Maskva*, *Vilnius*, apie upėvardį *Nemunas*. Jie vertingi ypač dėl gausių istorinių duomenų. Skyrius baigiamas dviem straipsniais anglų kalba apie lietuviškus žvaigždynų vardus *Paukščių Kelias* ir *Grįžulo Ratai*, kurie aptariami plačiame ide. kalbų kontekste.

Didžiausias (495 p.) tomo skyrius yra „Tikrinių vardų sąrašai“, kuriame pirmą kartą skelbiami du: „Vilniaus krašto pavardės. Lenkiškos ir lietuviškos bei sulietuvinotos pavardžių lytys“ ir „Vilniaus krašto gyvenamųjų vietų vardai“. Abu šie sąrašai buvo sudaryti iš A. Salio vadovaujamos lituanistų ekspedicijos 1939 m. surinktų pavardžių ir vietovardžių, kurie daugiausia buvo nusirašomi iš valsčiuose ir miestuose turimų sąrašų, dalį jų patikrinant iš vietos žmonių, dalį atlietuvinant pagal atitinkamas analogijas. Nors kai kurių sąrašė pateiktų vietovardžių formos dabar yra surastos autentiškesnės, jis vis dėlto tebėra unikalus to meto šalti-

nis. Beje, vietovardžių sąrašė per kažkieno neapsižiūrėjimą „nuklydo“ trejetas buv. Švenčionėlių apskrities valsčių: Pabradės ir Švenčionėlių valsčiai įdėti prie Alytaus apskrities, o Kaltanėnų vls. priskirtas prie Vilniaus aps.

Reikšmingas lietuvių antroponimikai tebėra „Sąrašų“ skyriuje pateikiamas lietuvių ir prūsų asmenvardžių rinkinys „Mūsų lietuviškieji vardai“ (pirmą kartą spausdintas „Gimtojoje kalboje“ 1933 m.). Žinoma, geriau būtų buvę jį duoti skyriuje „Asmenvardžiai“, nes tai ne šiaip sau sąrašas, o baltų senųjų dvikamienių asmenvardžių daugiau kaip 130 sandų etimologiniai aiškinimai. Skyriuje dar įdėtas tikrinių vardų sąrašas iš A. Senn'o ir A. Salio „Lietuvių rašomosios kalbos žodyno“ V tomo (Heidelberg, 1968), vieno Lietuvos žemėlapijo vardynas, rekomenduojamų vardų kalendorius, straipsnis apie Mažosios Lietuvos pavadinimus, geležinkelio stočių vardų sąrašas.

„Priedus“ sudaro enciklopedinių straipsnių bibliografiniai sąrašai ir straipsnio „Lietuvos vardo kilmė“ santrauka – padalas 'handout'.

Be abejonės, šis A. Salio „Raštų“ tomas sykiu su K. Būgos „Rinktinių raštų“ straipsniais apie tikrinius vardus sudaro lietuvių (didžia dalimi ir baltų) onomastikos klasiką.

B. Savukynas
V. Vitkauskas

Biblia Litewska Chylińskiego. Nowy Testament. Fotokopie. Wydał Czesław Kudzinowski. Poznań, 1984. Wydawnictwo naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.

Tai reikšmingo XVII a. paminklo – Samuelio Bohuslavo Chilinskio (apie 1631–1668) Naujojo testamento vertimo į lietuvių kalbą rankraščio – fotografuotinis leidimas. Jį parengė žinomas lenkų baltistas ir finologas, Poznanės universiteto profesorius Česlovas Kudzinovskis. Dar anksčiau (1958 m.) buvo išleistas Poznanėje šio rankraščio transliteruotas tekstas, parengtas to pa-

ties mokslininko drauge su profesoriumi Janu Otremskiu¹.

Pasirodžius transliteruotam tekstui, ne vienam galėjo kilti klausimas, kodėl pirmenybė buvo suteikta ne autentiškesniam fotografuotiniam leidimui. Tačiau dabar, turint po ranka fotografuotinį leidimą, toks klausimas jau nebekyla: aiškiai matyti anuomet priimto sprendimo tikslingumas. Jeigu pirmiau būtų pasirodęs taip techniškai gana prasitai išleistas fotografuotinis leidimas, tai Chilinskio tekstas būtų buvęs sunkiai prieinamas tyrinėtojams: be rankraščio originalo, saugomo Londono Britų muziejuje, nebūtų buvę lengva iššifruoti atskiras teksto vietas. O neaiškių, rašalu suteptų ar neryškiai reprodukuotų teksto vietų fotografuotiniame leidime iš tikrųjų yra labai daug, ypač ten, kur Chilinskio kas nors išbraukta ar taisyta. Dėl didelės rašalo dėmės Mato evangelijos V skyriaus 13–17 skirsnelių iš fotografuotinio leidinio visai neįmanoma atkurti, o transliteruotam leidime didžioji dalis tų skirsnelių teksto Č. Kudzinovskio vis dėlto buvo iššifruota.

Nors dabar ištobulėjusios technikos sąlygomis buvo galima tikėtis kiek geresnės Chilinskio rankraščio reprodukcijos, tačiau lingvistams (ir apskritai filologams), žinoma, bus naudinga ir tokia, kokią pagamino Poznanės universiteto leidykla. Fotografuotinis leidimas visų pirma bus pagrindinis šaltinis Chilinskio rašybos, ypač grafikos, analizei. Iš jo, pavyzdžiui, paaiškėja, kad transliteruoto (1958 m.) teksto grafema δ (t. y. o su viršuje pridėtu apostrofo formos ženklu) atliepia rankraščio sigmą, turinčią žodžių gale dažniausiai panašios į skaitmenį „6“ kilputės formą. Iš fotografuotinio leidimo taip pat matyti, kad Chilinskio dvejopai buvo rašomos nosinės a ir e raidės: dažniau su dabartinės formos diakritiniais „važeliais“, kartais gerokai pratętais žemyn (*Pranašų* Mat. I,

22, *kurią* ib. II, 9, *tampa* Mork. II, 21..., *išwidęs* Mat. III, 7, *manęs* ib. V, 11...), rečiau – su įkypais brūkšneliais (*Mirrha* Mat. II, 11, *rubą* ib. II, 4..., *išwidę* Mat. IX, 11, *ta-węs*...). Transliteruotame leidime jų grafika suvienodinta: visur randamos tik dabartinės formos raidės (su „važeliais“).

Suprantama, kad fotografuotinis tekstas bus naudingas ne tik rašybos, bet ir kalbos reikalui. Suabejojęs dėl kurios nors transliteruoto teksto formos, tyrinėtojas galės ją palyginti su reprodukuota fotokopijoje ir verifikuoti tos formos autentiškumą. Be abejo, verifikacija būtų žymiai lengvesnė, jeigu faksimilės būtų bent dvigubai padidintos. Tačiau Poznanės universiteto techninės galimybės, matyt, buvo ribotos, o parengėjas turbūt norėjo pateikti autentiško formato fotografuotinį tekstą.

Baigiant šias kelias pastabas apie neseniai pasirodžiusį Chilinskio rankraščio fotografuotinį leidimą, negalima neprisiminti to didžiulio, tiesiog milžiniško darbo, kurį atliko prof. Č. Kudzinovskis dešifruodamas rankraščio tekstą. Iš fotografuotinio leidimo ypač akivaizdžiai matyti, kiek daug kruopštumo ir jėgų pareikalavo dešifravimas tokio teksto, kuris parašytas smulkia rašysena ir nelabai nuoseklia ortografija, kuriame apstu įvairių taisyčių ir išblukusių vietų. Todėl, būdami didžiai dėkingi prof. Č. Kudzinovskiui už 1958 m. išleistą Chilinskio Naujojo testamento tekstą, lituanistai, baltistai ir indoeuropeistai su dėkingumu priims ir šį naują, kad ir nelabai tobulai reprodukuotą, fotografuotinį to teksto leidimą.

J. Palionis

Ponto-Baltica, 2—3 (1982—1983). Accademia Toscana di Scienze e Lettere „La Colombaria“. — Editrice Nagard, 1984. — 131 p.

Pasidžiaugę naujo žurnalo „Ponto-Baltica“ (1981) pirmuoju žingsniu, netrukome sulaukti dar dvejų metų (1982—1983) numerių, išleistų viena knyga. Nors „Ponto-Balti-

¹ Biblia Litewska Chylińskiego. Nowy Testament. Tom II/Tekst. Wydali Czesław Kudzinowski — Jan Otrębski... — Poznań, 1958, LXXVIII + 436 p.